

Letošní Zpráva o rodině je důvodem k optimismu

Datum 1.10.2026
Subjekt Aliance pro rodinu, z.s.
Autor David Floryk
Region Česká republika
Kategorie Štátna správa a samospráva

Zpráva o rodině 2026 je rozsáhlý odborný a analytický dokument, který v září 2026 vydal Výzkumný institut práce a sociálních věcí (RILSA). Tato studie vychází s tříletou periodicitou a slouží jako hlavní podklad pro koncepční a strategickou činnost vládních i nevládních institucí na poli rodinné politiky.

Letošní zpráva reaguje na **kritický demografický vývoj**, kdy porodnost v České republice mezi lety 2021 a 2025 klesla o 30 %. Výzkum ukazuje, že **rodičovské plány** zůstávají z velké části **nenaplněny**. Češi děti stále chtějí (ideálem zůstává dvoudětná rodina) a 63 % bezdětných by rodinu plánovalo. Přibližně třetina rodičů však má méně dětí, než původně zamýšlela, protože jim chybí odvaha a jistota při pohledu do budoucna.

Dokument mapuje bariéry, kterým lidé čelí – nejčastěji jde o **obavy mladých rodin**, strach ze zhoršení politické a ekonomické situace, obavy z nedostatečné finanční podpory, nedostupnost bydlení či dopady klimatických změn.

Od popisu k analýze a apelu

Letošní zpráva se od předchozích (z let 2017, 2020 a 2023) výrazně liší. Zatímco starší zprávy fungovaly primárně jako popisné a statistické přehledy (mapovaly ekonomické dopady pandemie, inflace či nárůst rozvodovosti), letošní verze přináší zásadní obrat od pouhého popisu dat k psychologicko-hodnotové analýze a jasnému politickému apelu.

Státní podpora rodin nemá napříště stát pouze na sociálních dávkách pro nízkopříjmové skupiny. Dokument výslovně upozorňuje, že dosavadní praxe, kdy stát pomáhal rodinám primárně až ve chvíli, kdy se ocitly v nouzi, k zastavení propadu porodnosti nestačí. Aby se zabránilo propadu a podpořila se touha lidí zakládat rodiny, je nutné zaměřit se na stabilitu a předvídatelnost pro střední třídu. K tomu mají sloužit právě daňové nástroje, nastavené tak, aby narození dítěte nezpůsobilo pracujícím rodinám s průměrnými příjmy výrazný propad životní úrovně.

Celkově se tak přístup mění z *technokraticko-sociálního* (řešícího dávky a minulé krize) na *strategicko-motivační* (zaměřený na budoucnost, stabilitu střední třídy a psychologii rozhodování o rodičovství). Posun v chápání rodinné politiky se projevuje v těchto hlavních rovinách:

(1) Odvrat od „řešení chudoby“ k „důvěře v budoucnost“

Zpráva přichází s novou tezí: **hlavním problémem Česka není chudoba rodin, ale ztráta naděje a odvahy.** Výzkum detailně zkoumá emoce, hodnoty a obavy lidí. Ukazuje, že lidé děti chtějí, ale chybí jim jistota při pohledu do budoucna. Stát proto nemá jen pasivně „lepit díry“ v rozpočtech chudých, ale aktivně budovat stabilní a předvídatelné prostředí, které mladým lidem vrátí odvahu plánovat budoucnost.

Je-li hlavní bariérou pro narození druhého či třetího dítěte u Čechů strach z budoucnosti a propadu životního standardu, pak systémová politika musí garantovat, že rodina, která řádně pracuje a vychovává děti, kvůli rodičovství neskončí v chudobě nebo s nedostupným bydlením. Proto by měl stát např. zacílit na rozvoj nájemního, družstevního a startovacího bydlení a poskytování zvýhodněných úvěrů pro mladé domácnosti.

(2) Rodičovství jako investice pro společnost, ne soukromé hobby

Letošní zpráva navrhuje zcela změnit optiku, jíž stát pohlíží na rodinu a děti. Místo doposud převažujícího pohledu, že mít dítě je soukromé spotřební rozhodnutí jednotlivců a stát pomáhá pouze těm, kteří to finančně nezvládají, se objevuje zcela opačné východisko: **Lidé, kteří investují své finance a úsilí do výchovy dětí, zásadně přispívají k celospolečenské prosperitě a udržitelnosti systémů** (např. důchodového).

Je potřeba přestat vnímat rodinu skrze optiku nákladů („*Kolik nás rodiny stojí?*“) a začít se ptát, „*Co bez rodin jako společnost ztrácíme?*“ (mezigenerační solidaritu, budoucí plátce daní a ekonomickou prosperitu). Zpráva požaduje, aby stát do svých ekonomických a systémových opatření plně zahrnul hodnotu domácí péče a výchovy, která doposud zůstávala pro stát „neviditelná“. Stát by měl prostřednictvím daňového systému uznat, že rodiče investují obrovské množství vlastních finančních prostředků a úsilí do výchovy budoucí generace (která následně bude financovat např. důchodový systém).

(3) Od „hašení požárů“ k systematické investici do rodin a lidského kapitálu

Letošní zpráva zřetelněji, než dosud rozlišuje sociální a rodinnou politiku: **Sociální politika** (*záchranná síť pro chudé*) cílí na rodiny v bezprostřední krizi, chudobě nebo materiálním nedostatku prostřednictvím adresných, testovaných sociálních dávek. Taková síť je nutná, ale pro motivaci k rodičovství nestačí. Proto cílem **rodinné politiky**, která je zaměřena plošně na všechny pracující a fungující rodiny, není sanovat chudobu, ale vytvářet předvídatelné, stabilní a bezpečné prostředí, aby lidé měli odvahu děti vůbec mít. Jak zaznělo na *Fóru rodinné politiky*: „*Rodinná politika nemůže začínat až ve chvíli, kdy se rodina dostane do problémů.*“

Zpráva klade velký důraz na prevenci a podporu stability partnerských vztahů (chybějící partner či strach z rozpadu vztahu je hlavním důvodem bezdětnosti) a nově požaduje, aby stát systémově podporoval primární prevenci rozpadu rodin, v níž mají klíčovou roli sehrávat *rodinná a komunitní centra*, často chápána spíše jako lokální neziskové volnočasové aktivity.

Řežte ještě hlouběji, prosím!

Zasloužená chvála ovšem neznamená, že by zpráva byla bez slabin. Ta největší je paradoxně rubem její největší přednosti. Analytická část přesvědčivě ukazuje, že o rodičovství dnes nerozhodují jen peníze a služby, ale hodnota, kterou lidé dítěti přikládají, stabilita vztahu a důvěra v budoucnost. Přesto se však praktická **doporučení z valné části vracejí k osvědčenému repertoáru**: kapacity služeb péče, flexibilní úvazky, rychlejší návrat do zaměstnání. Také výsledek faktorového experimentu, který srovnával tři různé modelové situace (rodičovský příspěvek, částečné úvazky a služby péče), byl omezen tím, že chyběly zásadní systémové alternativy. Co třeba zohlednění výchovy dětí v důchodovém systému, rodinné zdanění nebo podpora vlastnického bydlení?

Analytická část uznává, že lidé potřebují **důvěru v budoucnost**, ale praktická část jim nabídne jen možnost dát dítě dříve do instituce, aby mohli jít pracovat. To není podpora rodiny, to je optimalizace

pracovní síly.

Nápadné je i **mlčení o manželství**. Data přitom hovoří jasně. O rozchodu uvažuje 12 % manželů, ale 30 % kohabitujících. Své krátkodobé plány na dítě nejčastěji naplnily vdané ženy (44 %, oproti 33 % u žen žijících s partnerem bez sňatku). Strategie rodinné politiky význam manželství výslovně zdůrazňuje, v doporučeních se to ale nijak neprojevovalo.

A konečně: zpráva uvádí, že 60 % otců se přiklání k tradiční dělbě rolí a že rodiče nejvíce oceňují současnou tříletou rodičovskou. Doporučení přesto jednoznačně sázejí na model dvou rovnocenně pracujících rodičů, včetně bonusu za vystřídání v péči. **Rodinná politika, která má lidem vrátit odvahu, by měla respektovat skutečnou svobodu volby**, tedy i rodiny, které chtějí o malé děti pečovat doma.

Kéž by tvůrci nové rodinné politiky našli odvahu překročit zaklínadlo „sladování práce a rodiny“ (jež pomáhá spíše ekonomice a zaměstnavatelům) a hledali způsoby, jak skutečně podporovat rodinu jako autonomní hodnotový a stabilní celek.

Dobré východisko

Přes tyto výhrady je „Zpráva o rodině 2026“ dobrým východiskem. Takto zásadní text nevznikl náhodou, je výsledkem *souběhu několika faktorů*: především dramatický vývoj porodnosti ukázal, že technokraticky upravovat parametry stávajících dávek nestačí a je nutné pojmenovat hlubší, psychologické a systémové příčiny. Pro toto hledání souvislostí byly poprvé k dispozici unikátní datové zdroje – data z dlouhodobého mezinárodního šetření GGP (Generations and Gender Programme), která zkušený odborný tým vytěžil.

A v neposlední řadě se tento materiál dostal v pravou chvíli do těch správných rukou: Závěry analytické části zprávy dobře zapadly do politického narativu nové vlády, která akcentuje podporu tradiční rodiny a pracující střední třídy. Ministr Juchelka **zprávu zaštil** a okamžitě ji proměnil v hlavní téma **Fóra rodinné politiky v Ústí nad Labem**.

Nuže, noty máme více než dobré, jen některé takty zatím chybí. Uvidíme, jakou „píseň o rodině“ podle nich dovolí politická realita zahrát.

<https://alipro.cz/letosni-zprava-o-rodine-je-duvodem-k-optimismu>